

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

פסחים צט-קה | פרשת כי תשא | גליון מס' 61

דף צט:

אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי- חידוש נפלא כתב בס' חשוקי חמד שדן באדם שיש לו כסף לקנות בגד חדש מיוחד לשבת או יין לקידוש מה יעדיף?

וציין שכתב הבן יהודע (שבת דף קיד ע"א) מנין לשינוי בגדים מן התורה, אף על גב דילפינן זה מן וכבדתו שלא יהיה מלבושך של שבת... רצה לעשות ילפותא מן המקרא כי אותו פסוק הוא מנביאים, ונ"ל בס"ד דנפ"מ למי שיש לו מעות לקנות בהם בגדי שבת ואין לו לקנות גם יין לקידוש, איזה מהם קדים וידוע דיין לקדוש דרבנן, ועשו לו אסמכתא על פסוק של תורה, ואם למלבוש אין אסמכתא על פסוק של תורה, יהיה יין קדים, ואם נמצא לו פסוק של תורה יהיה מלבוש קדים, משום דאית ליה אסמכתא על תרי קראי פסוק תורה ופסוק נביאים ויקנה לבוש ויקדש על הפת. ועוד דהבגד של שבת היא מצוה נמשכת לכל השבת, ולכן יש בה עדיפות על היין. וכתב החשוקי חמד דנראה דכל זה בשבת ויום טוב אבל לא בליל הסדר שהרי נאמר במסכת פסחים דף צט ע"ב ואפילו הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים, אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי צדקה, ימכור את מלבושו, או לילה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות. וכך נפסק בשו"ע (סימן תעב ס"ג) אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו בשביל יין של ארבע כוסות.

אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב- וכתבו רש"י והרשב"ם (ריש פרק ערבי פסחים ד"ה ואפילו) עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן- כתב בחידושי הגר"ח מבריסק דהנה בשו"ע הרב (סי' תע"ב סק"ו) כתב: בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו אפילו כלים שאינו צריך לסעודה

יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות וכו'. אבל הגר"א שם (בסק"ב) כתב ע"ד השו"ע שכ' יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו, דמשום חירות בעינן זה, ומשמע דאינו רק משום זכר בעלמא, אלא דזהו בכלל דרך חירות שנאמרה במצות הסיבה.

והנראה בזה דהנה במצות הסיבה כתבו רש"י והרשב"ם (ריש פרק ערבי פסחים ד"ה ואפילו) עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן, ולכאורה מה ענין של שלחן אצל הסיבה, אלא ע"כ דזהו נכלל בהסבה דרך חירות שיהי דוקא על השלחן, אבל אם יסב על המטה בלא שלחן לא הוי הסיבה. ולפי"ז כיון דבעינן שיסב על השלחן משום מצות הסבה א"כ שייך ג"כ שיהי השלחן מסודר בכלים נאים משום מצות הסבה דרך חירות.

דף קא:

והניחו זקן או חולה- כתב בס' הערות הגר"ש אלישיב: נקט זקן או חולה לאשמועינן רבותא דאף אלו שאכילתן בטבעם היא מועטת וא"כ לא יחזרו שוב לאכול, ואפילו הכי, סגי בהנחתן שלא ייחשב עקירה והיסה"ד מהסעודה דכיון דעתידין לחזור אליהם מצד הנימוס ודרך ארץ, א"כ אין כאן עקירה והיסה"ד מהאכילה הראשונה וכנ"ל, ומסתבר דהניחו קטן אף שבו יש סברא שימשיך לאכול מ"מ לגביהם אין כאן חסרון היסה"ד שא"צ לחזור אליו (אא"כ קטן יותר דהוי כחולה וצ"ב). ומסתבר בחבורה של קטנים שא"א לקבוע עליהם שהם בני אחריות לחזור לחולה וא"כ הריהם צריכים לברך מחדש, וה"ה אם הגיע ידיעה ברורה שהזקן"ח עזבו מקומם הראשון דבזה נתבטל קביעותם הראשון וחיביבים לברך במקום השני. וצ"ב.

עוד אציין שמצאתי בשו"ת בצל החכמה (חלק ו סימן עא) שכתב לחדש בדין זה דנראה מלשון

כתב החתם סופר (שבת דף קמז): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד ע"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידבר דכירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

ב. דין זה אינו אלא דין דרבנן, כמו שכתבו התוס' בסוגיין (בד"ה והא) שאינו אלא איסור דרבנן, בטעם הדבר מצינו שתי סברות, רש"י (ד"ה חבילות) ותוס' בסוגיין (שם) כתבו: "שנראה כמו שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו", ואילו במס' מועד קטן (ת, ב ד"ה לפי) כתבו התוס' סברא אחרת בדין זה - כלפי הדין שאין נושאין נשים במועד ומפורש בגמרא הטעם בזה "לפי שאין מערבין שמחה בשמחה", וכתבו התוס': "וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות' - דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה - יהיה לבו פנוי בשמחה".

ג. בספר קהלת יעקב (תוספת דרבנן אות אלף) העיר על מה דאיתא בירושלמי (סוף תרומות) דבי ר' ינאי אמרי מדליקין שמן שריפה בחנוכה, מהא דאיתא כאן דאין עושין מצות חבילות חבילות, והרי התם (בשבת דף כה) אמר רב כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת, והאיך שרינן להדליק בשמן שריפה בחנוכה והרי אין עושין מצות חבילות חבילות. ותירץ דכל דאין תחילתן וסיומן בבת אחת, אין בזה משום חבילות חבילות, וכיון שבחנוכה הדלקה עושה מצוה, וכבתה אין זקוק לה, משא"כ מצוות שריפת שמן של תרומה, שצריך המשך זמן עד שישרף וכבתה זקוק לו, לא חשו בזה משום אין עושין מצות חבילות חבילות. ועוד כתב דאפשר דלא חשו לאין עושין מצות חבילות חבילות אלא היכא דתרווייהו דאורייתא או דרבנן, לא בחד דאורייתא וחד דרבנן, ומצות שריפה בשמן שריפה הוי דאורייתא, משא"כ חנוכה הוי רק דרבנן, עיין שם.

ד. בספר ארעא דרבנן (מערכת הא' אות ב) שעמד על מ"ש הרמב"ם (פי"ב מהל' נדרים) שרשאי הבעל להפר נדרי שתי נשיו כאחד, וכן האב יכול להפר לשתי בנותיו כאחת, והרי אין עושין מצות חבילות חבילות. ובהגה שם תירץ, דלא אסור לעשות מצות חבילות אלא במצוה חיוביות, דלא סגי דלא עביד להו, אבל הפרה הרי רשאי הוא שלא להפר, עיין שם. וע"ע להחיד"א בספר יעיר אוזן (מע' א אות כ).

ה. חידוש מעניין כתב הב"ח בשו"ת תורה לשמה (סימן קצ) והוא שביום פורים בא ראובן לקיים מצות מתנות לאביונים, ומצא ב' עניים שבאו לפניו והיה לו מטבע של כסף שיש בו שיעור מתנות לאביונים לשניהם, האם יכול לתת המטבע ביד אחד מהם ויאמר שיקבל אותו לשם מצות מתנות לאביונים, חצי בשבילו וחצי בשביל חבירו העומד עמו, ויחלקו אותו ביניהם, או שצריך לפרוט המטבע ולתת לכל אחד מטבע נפרד?

הברייתא (פסחים ק"א ב) דקתני, בני חבורה שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה במה דברים אמורים שהניחו שם זקן או חולה וכו' מדקתני הניחו שם זקן או חולה ולא קתני, בד"א שנשאר שם זקן או חולה וכו' מוכח לענ"ד שאם בשעה שיצאו לא ידעו שנשאר שם זקן או חולה אז גם אם בשעה שחזרו מצאו שנשארו שם זקן או חולה אין בכך כלום והו"ל כאילו לא נשארו וצריכין לחזור ולברך על מה שיוסיפו לאכול, כי אין הדבר תלוי בהשארתן של הזקן או חולה בלבד אלא צריך שבשעת יציאתן ידעו היוצאין כי נשארו שם זקן או חולה ויהי בדעתם לחזור אליהם שעי"כ נשאר קביעת סעודתן קיימת. וכ"כ בפ"י רבינו חננאל על גליון הגמרא שם, בד"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה ודעתן לחזור אליהן. מוכח אבל אם דעתן רק אולי לחזור אליהם לא מהני.

עוד כתב דנראה דכשם שהשארותם של הזקן או החולה לבסוף כאשר יחזרו היוצאים לא מהני כך הניחו שם זקן או חולה על דעת לחזור אליהם לא מהני אלא תרוייהו צריכין, הנחת זקן או חולה בתחילה בכוונה לחזור אליהם וגם שישארו הזקן או החולה במקום הסעודה עד אשר יחזרו היוצאים. עיי"ש מש"כ בזה.

דף קב:

ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא! - אמר רב הונא אמר רב ששת: אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. מאי טעמא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות - נכתוב כאן כמה פסקי דינים וחידושים בדיני 'אין עושין מצוות חבילות חבילות'.

א. ראשית נציין שכלל מוסד הוא ש"אין עושין מצות חבילות חבילות", כלל זה מובא בש"ס שלשה פעמים, בגמ' (סוטה ח, א): "אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין עובדים שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות", במס' ברכות (מט, א) כלפי הדין שאין חותמין ברכה אחת בשתיים, היינו, שאין חותמין ברכה אחת בשני דברים כגון בברכת המזון בברכה שלישית אין חותמין מושיע ישראל ובונה ירושלים - "ש"אין עושין מצות חבילות חבילות", וכן בגמ' כאן: "אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד", כגון הגומר סעודתו עם כניסת השבת אין לו לקדש ולברך ברכת המזון על כוס אחת, משום "ש"אין עושין מצות חבילות חבילות".

משמש, וכי אסור להניח על עצמו תפילין ולהתעטף בציצית, א"כ פשיטא דבכה"ג לא שייך אין עושין וכו', שהרי הסנדק אינו עושה כלום, אלא הוא (כלומר, הסנדק) במקום המזבח, ועל המזבח היו מניחים כמה מיני קרבנות, ואיברים ופדרים שלא נתעכלו מאמש ומהיום".

דף קג.

רבי יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחילה - פירש"י והרשב"ם דכיון דגמר סעודתו התחייב כבר בברכת המזון ואין מעבירין על המצות.

הארעא דרבנן (סוף אות א') [הובא בשדי חמד (ח"ט סא ב)] הסתפק דמי שיש לפניו ב' מצות אחת דאורייתא ואחת דרבנן, ופגע ברישא במצוה דרבנן, אי אמרינן בכה"ג אין מעבירין על המצות ויעשה המצוה דרבנן, או לא נאמר כלל זה רק כששניהן דאורייתא או שניהן דרבנן.

והוכיח מדברי רש"י ורשב"ם שכתב דברכת המזון קובעת רק משום דנתחייב בה בתחילה, הא אילו אי נר ובשמים באים עליו מתחילה היה חייב להקדים אותם, אף על גב דהא מדרבנן וברכת המזון דאורייתא.

וכן הבא"ח בשו"ת תורה לשמה (סימן סו) הוכיח כה"ג שכתב: שאלה. מי שעשה צרכיו ונטל ידיו ושכח לברך אשר יצר והתחיל תיכף לאכול תמרים ואכל שיעור וכאשר בא לברך ברכה אחרונה נזכר שלא בירך עדיין אשר יצר איזה ברכה יברך קודם. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה. לכאורה נראה לברך ברכת על העץ קודם יען כי כמה רבוותא ס"ל ברכה מעין שלוש היא מן התורה והם הרמב"ם והרא"ש והרשב"א ורבינו יונה ז"ל וכן דעת בה"ג הביאו הטור ז"ל אך הסמ"ג ז"ל ס"ל דהוי מדרבנן מיהו אחר הישוב נראה דזה אינו אלא צריך לברך אשר יצר קודם ואף על גב דהוי דרבנן משום שהוא נתחייב בה בתחילה ואין מעבירין על המצות וראיה לזה ממ"ש בגמרא דפסחים דף ק"ג ע"א אבל רבי יהודה אמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחילה ופרש"י ז"ל כיון דגמר סעודתו בההוא אתחייב ברישא ואין מעבירים על המצוות עכ"ל ע"ש נמצא לפ"ז אם נר ובשמים אתחייב ברישא הוו קדמי מטעמא דאין מעבירים על המצוות ואף על גב דברכת המזון דאורייתא ונר ובשמים דרבנן. גם עוד עיין בגמרא דמ"ק דף ח' ובדברי רש"י ז"ל שם דאין מעבירים על המצוות אפילו על קלה מפני חמורה ע"ש גם מוכח מן התוספות ז"ל ביומא דף ל"ג בד"ה אין מעבירים

והשיב דמכיון דקיי"ל דאין עושין מצות חבילות, ולכן אף על פי שיפשטו ידיהם שניהם ביחד ויקבלו המטבע ההוא, לא אריך למעבד כן לקיים ב' המצות ביחד במטבע אחד אלא יחליף המטבע ההוא אצל השלחני במטבעות קטנים ויתן לזה בפני עצמו ולזה בפ"ע.

וכן כתב שם (סימן שנט) וז"ל: ראובן ששכר פועלים ליום אחד ולעת ערב כאשר בא לפרוע שכרם לא היה לו מעות כסף כדי לפרוע לכל אחד ואחד בפני עצמו וחשב שכירות כולם יחד ראה עולה שכר כולם זהוב אחד, והיה קשה עליו הטרחא לילך אצל השלחני להחליף לו הזהב במטבעות קטנים של כסף ונתן לפועלים דינר הזהב, ואמר להם שהם ילכו אצל השלחני להחליף אותו ולחלקו ביניהם ונתן להם גם השכר של השלחני המחליף כדי שלא יפסידו כלום. ונסתפקנו אם יכולים הפועלים לסרב בזה הדבר באמרם אין אנחנו מחוייבים לטרוח בזה לחזר אחר השלחני להחליף וצריך שהוא יטרח ויביא להם מטבעות קטנים לתת לכל אחד ואחד שכרו בידו. וכתב דמכיון דקיי"ל דאין עושין מצות חבילות, ולכן אף על פי שיפשטו ידיהם שניהם ביחד ויקבלו המטבע ההוא, לא אריך למעבד כן לקיים ב' המצות ביחד במטבע אחד אלא יחליף המטבע ההוא אצל השלחני במטבעות קטנים ויתן לזה בפני עצמו ולזה בפ"ע.

ו. בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' סד) הביא מה שכתב לו שואל אחד "בשם הגאון מוה"ר אהרן שפיטץ זצ"ל (מגדולי תלמידי חת"ס, היה אב"ד פרוסטיץ והאליטש, חותנו של הגאון ר' אברהם שאג אב"ד קויבערסדארף, נלב"ע בדמי ימיו בשנתו המ"ט על פני רבו הח"ס, ובדרשות חת"ס ח"ב עמוד שע"ז מובא הספד עליו עם תוארים נשגבים) שלא רצה ליקח סנדקאות ולהיות מוהל בפעם אחת", מחמת דין זה "שאין עושין מצות חבילות חבילות", והשיב לו המהר"ם שיק שלא אאמין לשמועה זו, וכתב בזה שני נימוקים מדוע אין בזה משום מצות חבילות חבילות, כי בשני מצות ששייכים להדדי - אף שאחת חלוקה מחברתה אין בזה משום חבילות חבילות, כמו בהבדלה וקידוש בליל יום טוב שחל במוצ"ש שעושים אותם על כוס אחת, ואיתא בגמרא (פסחים שם) הטעם: "הבדלה וקידוש חדא מילתא היא", כי "תרוייהו משום קדושת יום טוב נינהו, ובהבדלה עצמו הוא מזכיר קדושת יום טוב דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך" (רש"י שם), וכמו כן מוהל וסנדק שייכים אהדדי. סברא נוספת כתב בזה: "כי חבילות מיקרי אם עושים ב' מצות כאחת, אכל כאן אין הסנדק עושה כלום - אלא מניח התינוק על ברכיו ומעשה לבנה בעלמא

דף קה.

ופליגא דרב הונא. דרב הונא חזייה להווא גברא דשתה מיא קודם הבדלה, אמר ליה: לא מיסתפי מר מאסכרה? דתנא משמיה דרבי עקיבא: כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה- בספר "אז ידבר" ביאר שעל כן הקפיד רב הונא על שתיית מים קודם הבדלה, דהנה מצינו בגמרא מגילה (כז ע"ב) שהיה רב הונא זהיר מאד על קידוש היום ומשכן את אבנטו בשביל יין לקידוש, ובמסכת שבת (כג ע"ב) אמר רב הונא הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין, ועיין שם במסכת מגילה במעשה דר' זכאי, ובאמת רב הונא עצמו שהקפיד על קידוש היום כדחזינן בגמרא מגילה זכה ומילא גרבי יין, כדאיתא במסכת ברכות (ה ע"ב) דתקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, ועל כן כמו שהיה זהיר כל כך על קידוש היום, כמו כן בהבדלה שהוא משום כבוד שבת היה זהיר מאד, ועל כן הקפיד שלא לשתות אף מים קודם הבדלה, עיין שם. (הובא בס' דף על הדף).

איתיביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם וכו'- הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ אב"ד דפינסק זצ"ל הקשה לבעל המלבושי יום טוב (ח"ב סוף יו"ד) דאמאי קודם כבוד היום לכבוד הלילה, והא מבואר בסוכה (כה ב) לגבי אותן אנשים שטימאו עצמן למת מצוה אף על גב שלא יוכלו עי"ז להקריב קרבן פסח, דמצוה קלה הבאה לידך אין צריך לדחותה מפני מצוה חמורה העתידה לבא, ודוחק לחלק בין זמן מועט לזמן מרובה.

ותירץ המלבושי יום טוב דיש לחלק בין הידור באותה המצוה בעצמה למצוה אחרת, בודאי באותה המצוה אם יודע שיכול לקיימה אח"כ ביותר הידור מחויב להשהותה כדי שיעשנה בהידור יותר, ולכך גבי עונג שבת אמרינן דכבוד יום קודם לכבוד לילה, אבל בסוכה שפיר אמרינן דיקיים מצוה קלה עכשיו, אף על פי שעיי"ז מבטל אח"כ מצוה אחרת חמורה, עע"ש.

ובטעם הדבר שכבוד היום עדיף מכבוד הלילה. כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' י"ז) משום שקדושת שבת מתגברת והולכת, וקדושת היום היא יותר מקדושת הלילה, עיין שם. וכיוצא בזה כתב האוה"ח הק' (קדושים י"ט סו"פ ג') בשם הזוהר הק', עיין שם שלכן קראו חז"ל (לקמן קו, ע"א) לקידוש היום קידושא רבא, כי קדושתו יותר משל הלילה.

וכו' דהא דאין מעבירים דוחה את התדיר דהרי שם הקשו למה לי קרא וכו' דהא יסוד דרומי הוא תדיר ועכ"ז הקשו למה לי קרא וכו' תיפוק לי דאין מעבירים על המצוות ע"ש ולכן יש להורות בנידון השאלה דיברך אשר יצר ברישא ומה גם עוד דאיכא טעמא אחרינא והוא דאיכא דס"ל אשר יצר הוי תדיר. וע"ע במש"כ בסימן רמו. אמנם עיין בגזע ישי (מערכת אות א סימן כו) במה שדחה דיוק זה מרש"י, עי"ש. וע"ע בשו"ת דברי מלכיאל (ח"א או"ח סימן טו) מה שדן בחדא דאורייתא וחדא דרבנן הי מנייהו עדיף. עי"ש.

דף קד.

סדר הבדלות היאך? אומר המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, בין טמא לטהור, בין הים לחרבה, בין מים העליונים למים התחתונים, בין כהנים ללוים וישראלים- בבן יהודע הקשה דהא איכא נמי פסוק בפרשת תרומה והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים, ואם כן למה לא יזכירו בהבדלות בין הקודש ובין קודש הקדשים? ותירץ דלא רצו להזכיר הבדלות אלא רק אותם דשייכי גם בזמן הזה, דאפילו הבדלות בין ישראלים ללויים, ובין לויים לכהנים יש להם שייכות גם בזמן שאין בית המקדש קיים, משא"כ הבדלה אשר בין הקודש ובין קודש הקדשים אין להם מציאות אלא בזמן שבית המקדש קיים. ועוד נראה בס"ד דכל הבדלות אלו מתייחסים להשי"ת שהוא המבדיל משא"כ הא, נתייחסה בכתוב לפרוכת העשויה בידי אדם, דכתיב והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש... עכ"ל.

דף קד:

א"ל רב יהודה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל, לא אזל, שדר ליה לאביי- בחי' הגז"ר בענגיס (ח"ב סי"ח) תמה דאיך לא קיים רבי יצחק מצות כיבוד אב שצוהו ללכת, ובכיבוד אב לא שייך שליחות דהוי מצוה שבגופו. ואף אם נאמר דשאני הכא דעיקר רצון אביו היה לדעת האין מבדיל עולא, וכה"ג אפשר לקיים גם ע"י אחרים, מ"מ הא קי"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו. וכתב דמכאן סייעתא לשיטת הרשב"א (יבמות ו א) דלא שייך כיבוד אב דאורייתא רק במה שיש לאביו הנאה וכמש"א מאכילהו ומשקהו וכו' אבל לא בכל מילוי משאלת לבו של אביו.

גליון זה יוצא לאור ע"י שיעור הדף היומי בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש 7* ואז קוד 66339* שלוחה 6

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com